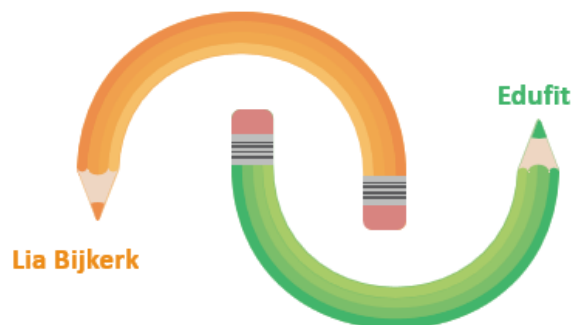

Activerende werkvormen

IJSBREKERS

Top 10 activerende openingen

December 2019

Inhoud

Activerende opening	3
1. Film.....	6
2. Citaat	7
3. Cartoon.....	8
4. Verhaal	9
5. Optische illusie.....	10
6. Gedicht	11
7. Loesje	12
8. Muziek	13
9. Statistiek	14
10. Voorwerp	15

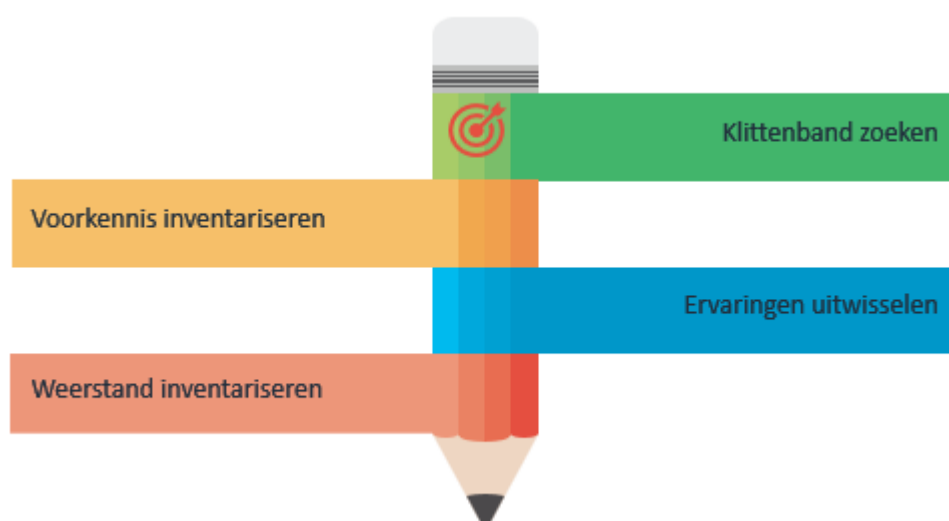
Activerende opening

Het begin van een les, workshop of training bepaalt vaak al de sfeer van de bijeenkomst. Veel docenten of trainers beginnen met het geven van informatie, over zichzelf en/of over de bijeenkomst. Dat is voor deelnemers niet altijd even inspirerend en voor trainers soms stressverhogend. Het is prettiger om deelnemers direct in actie te laten komen. Dat leidt de aandacht af van de docent of trainer en zorgt ervoor dat de deelnemers meteen hun focus leggen op de inhoud van de bijeenkomst. Een tip is om daarom met een activerende opening te starten.

Bij een activerende opening is het belangrijk om de aandacht van de deelnemers te trekken. Sommige deelnemers moesten zich voor de bijeenkomst haasten, hebben in de file gestaan, hebben eerst de kinderen naar school gebracht of moesten nog een paar zakelijke telefoontjes plegen. Andere deelnemers zijn in hun hoofd nog bezig met zakelijke of privébeslommeringen. Het kan gebeuren dat de deelnemers komen en niet weten wat het doel is van de les of bijeenkomst. Als meer lessen elkaar opvolgen, kunnen deelnemers ook nog bezig zijn met de vorige les. Andere afleiders zijn nagekeken toetsen of in te leveren opdrachten.

Met een activerende opening trek je de aandacht van de deelnemers en betrek je ze bij het onderwerp. Meteen na het welkom poneer je een cartoon, verhaal, citaat of iets dergelijks. Naar aanleiding daarvan stel je een vraag waardoor deelnemers ervaringen en meningen uitwisselen. Soms kun je op basis van de activerende opening ook de voorkennis van de deelnemers inventariseren. Met de activerende opening zoek je naar klittenband. De informatie die de activerende opening oplevert, kun je gebruiken tijdens jouw uitleg om aan te sluiten bij de beginsituatie van de deelnemers. Ook bij het starten van een nieuw onderwerp tijdens de les kan je beginnen met een activerende opening. Deze werkvormen gebruik je dan in de fase ervaren/reflecteren van het model van ervaringsleren.

Doelen Activerende opening

In deze publicatie worden 10 werkvormen beschreven die geschikt zijn als activerende opening.

Bij elke werkvorm wordt aangegeven wat het belangrijkste talent is dat de werkvorm aanspreekt. De inhoud kan ook aansluiten bij een van de talenten en dat hoeft niet dezelfde te zijn, bijvoorbeeld naturalistisch bij een natuurfoto of lichamenlijk kinesthetisch bij een sportfragment.

Verbaal Linguïstisch (VL)

Lichamenlijk Kinesthetisch (LK)

Logisch Mathematisch (LM)

Naturalistisch (N)

Visueel Ruimteliijk (VR)

InteR persoonliijk (IR)

Muzikaal Ritmisch (MR)

Intra persoonliijk (IA)

Top 10 – Werkvormen voor een activerende opening

	Werkvorm	 VL	 LM	 VR	 MR	 LK	 N	 IR	 IA
1	Filmpje			x					
2	Citaat	x							
3	Cartoon			x					
4	Verhaal	x							
5	Optische illusie			x					
6	Gedicht				x				
7	Loesje	x							
8	Muziek				x				
9	Statistiek		x						
10	Voorwerp					x			

Op de volgende bladzijden worden deze 10 werkvormen uitgewerkt. De onderstaande informatie is voor elke werkvorm gelijk en wordt verder niet vermeld.

Uitvoeringstijd:

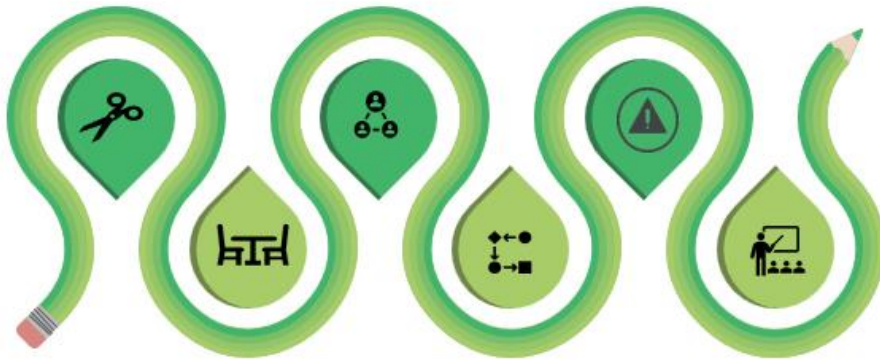
Voor alle werkvormen die geschikt zijn voor een activerende opening, geldt dat de werkvorm 5 – 10 minuten duurt.

Groepsgrootte:

De activerende openingen kunnen uitgevoerd worden in elke situatie. Bij grote groepen laat je de deelnemers met elkaar praten naar aanleiding van de gestelde vraag.

Ruimte:

Voor een activerende opening hoef je geen speciale opstelling te maken. De deelnemers zitten in de ontvangstopstelling. In veel gevallen zal dat een u-vorm zijn. In het geval van een grote groep is dat meer een theater- of rijopstelling.

De informatie die hieronder staat kan per werkvorm verschillen.

Materiaal:

Onder het kopje materiaal staat een opsomming van het materiaal dat bij de uitvoering van de werkvorm nodig is.

Vorbereiding:

Onder het kopje voorbereiding staat wat er aan voorbereiding moet worden gedaan. Dit betreft in het geval van de activerende opening altijd de voorbereiding door de docent/trainer.

Werkwijze:

Bij de werkwijze wordt stapsgewijs aangegeven hoe de werkvorm in de praktijk kan worden uitgevoerd.

Aandachtspunten:

Onder dit kopje staan de aandachtspunten en tips voor de docent/trainer. Daarnaast wordt hier soms ook aanvullende achtergrondinformatie gegeven en/of bredere toepassingsmogelijkheden van de werkvorm vermeld.

Voorbeeld:

Onder dit kopje vind je voorbeelden van toepassingen van de werkvorm uit mijn eigen onderwijspraktijk.

1. Film

Materiaal:

- Filmfragmenten, YouTube filmpjes of televisiereclames.
- Afspeelapparatuur (laptop met beamer of smartboard, boxen).

Vorbereiding:

- Zoek een filmfragment, animatie of televisiereclame die goed aansluit bij het onderwerp van de les of training. Leg eventueel een verzameling aan van aansprekende filmpjes.
- Je kunt zoeken via een browser, via YouTube of Vimeo. Je kunt ook rechtstreeks zoeken via een website zoals <https://www.leraar24.nl/>.
- Zorg ervoor dat je alleen het gedeelte dat interessant is gebruikt. Dat kun je doen door het filmpje te downloaden en dan in te korten met een video-bewerkingstool.
- Embed het filmpje in de PowerPoint of Prezi-presentatie. Je doet dit door bij 'invvoegen' te kiezen voor 'media' en dan te kiezen voor 'video'. Daarna maak je de keuze 'onlinevideo' met de link naar YouTube of voor 'video op mijn pc'. Je kunt vervolgens binnen PowerPoint bij de optie 'afspelen' kiezen om de video bij te snijden door de begin- en eindtijd te vermelden.
- Om een mooi plaatje in de hand-out te krijgen, kun je binnen PowerPoint kiezen bij opmaak voor de optie 'posterframe'. Dan kun je het gedeelte van de film kiezen waarbij je het mooiste in beeld krijgt waar de film over gaat.
- Vermeld onder het filmbeeld de link naar de vindplaats van het filmpje.
- Als je niets kunt vinden wat passend is, is het misschien een idee om zelf iets op te nemen, te creëren of live te filmen.
- Bedenk bij het filmpje een startvraag voor de deelnemers, zodat je de interactie een beetje kunt kanaliseren.

Werkwijze:

- Introduceer deze werkvorm door te vertellen dat het filmpje bedoeld is om meteen actief aan de slag te gaan met het onderwerp.
- Toon het filmpje.
- Stel de startvraag die je bedacht hebt.
- Laat de deelnemers even in het algemeen reageren. Vraag daarna door, bijvoorbeeld wat dit filmpje met hen doet en welke link zij zien met het onderwerp.
- Bedank de deelnemers voor hun associaties en geef kort aan waarom je voor dit filmpje hebt gekozen.

Aandachtspunten:

- Wanneer meer diepgang gewenst is, kun je de deelnemers eerst vragen hun reacties individueel met trefwoorden op te schrijven. Dit kost wel meer tijd.
- Tips: let voor reclamefilmpjes op de jaarlijkse bekendmaking van de Gouden Loekies.
- Er kunnen deelnemers zijn die reageren op de vorm van het filmpje, bijvoorbeeld dat een animatie kinderachtig is. Geef van tevoren aan of dat wel of niet gewenst is.

Voorbeeld:

Bij het onderwerp *interculturele communicatie* gebruik ik het reclamefilmpje van Douwe Egberts waarin twee oma's in straattaal met elkaar praten. <https://youtu.be/ATJ-DqKyRxQ>
De startvraag hierbij is: 'Wat vind jij van de communicatie in dit filmpje?'. De deelnemers komen al snel met de vorm van communicatie die niet past bij de verwachting die je hebt van iemand.

2. Citaat

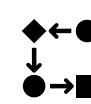
Materiaal:

-
- Een toepasselijk citaat.
  - Indien nodig afspeelapparatuur (laptop met beamer of smartboard).

Vorbereiding:

-
- Zoek een toepasselijk citaat of paradox met een link naar het onderwerp.
Een citaat is een letterlijke uitspraak van iemand, die door iemand anders aangehaald wordt. Een paradox is een uitspraak, citaat of stelling waarin een schijnbare tegenstrijdigheid is verwerkt. De uitspraak lijkt in eerste instantie ongerijmd, maar is bij nader onderzoek toch waar.
  - De makkelijkste manier om een passend citaat te vinden is via internet bijvoorbeeld op <https://citaten.net/> of <https://www.citaten.nl/> of <https://citaten-en-wijsheden.nl/>
  - Je kunt ook citaten vinden in een citatenwoordenboek. Er zijn ook diverse andere boeken met citaten verkrijgbaar, bijvoorbeeld het boek *Lichtpuntjes* van Peter Gerrickens.

Werkwijze:

-
- Introduceer deze werkvorm door te vertellen dat het citaat bedoeld is om meteen actief aan de slag te gaan met het onderwerp.
  - Presenteer het citaat.
  - Vraag wat de deelnemers van dit citaat vinden en wat het verband met het onderwerp (van de dag of van een thema) zou kunnen zijn.
  - Vraag zo nodig door als de deelnemers een kort antwoord geven.
  - Bedank de deelnemers voor hun associaties en geef kort aan waarom je voor dit citaat hebt gekozen.

Aandachtspunten:

-
- Ook in een grote ruimte met een grote groep is de werkvorm mogelijk, maar dan wordt het citaat geprojecteerd en wisselen de deelnemers de informatie uit met de deelnemers in de buurt.

Voorbeeld:

Voorbeeld citaat:

Een openingscitaat moet de aandacht trekken en een opening geven naar datgene wat volgt. 'Je kunt het gras niet laten groeien door eraan te trekken' was bijvoorbeeld het openingscitaat bij de training voor praktijkopleiders. De tweede dag opende met: 'Wees scherp in uw blik, maar zacht in uw oordeel' (La Rochefoucauld).

Voorbeeld paradox

Een intake training voor bankmedewerkers startte ik met de paradox: 'Ik heb meer plezier en geniet meer commercieel succes als ik stop met proberen te krijgen wat ik wil, en begin met klanten te helpen met te krijgen wat zij willen.'

Uit de discussie blijkt dat de commerciële doelen (producten verkopen) eigenlijk niet haalbaar zijn als de medewerker zich niet in de klant verdiept. Dit gegeven vormt de rode draad van de training, waarbij de vraag was: Hoe verdiep je je in een klant en hoe zorg je ervoor dat de klant krijgt wat hij wil?

3. Cartoon

Materiaal:

- Een toepasselijke cartoon of strip.
- Afspeelapparatuur (laptop met beamer of smartboard)

Vorbereiding:

- Zoek, bijvoorbeeld op internet via de afbeeldingszoeker van Google, een cartoon uit die een link heeft met het onderwerp. Er zijn ook diverse boeken met cartoons op de markt.
- Ook strips zijn goed te gebruiken als ze een link hebben met het onderwerp.
- Je kunt deze cartoon of strip als afbeelding in een presentatie plaatsen. Let wel op of er voor de afbeelding Copyright geldt. Je kunt alleen rechtevrije afbeeldingen gratis gebruiken. In alle andere gevallen moet er copyright worden betaald.
- Presenteer de cartoon of de strip met een beamer, of deel een kopie van de strip uit.
- Bedenk bij de cartoon of strip een startvraag, zodat je de interactie een beetje kunt kanaliseren.

Werkwijze:

- Introduceer deze werkvorm door te vertellen dat de cartoon of strip bedoeld is om meteen actief aan de slag te gaan met het onderwerp.
- Presenteer de cartoon of strip.
- Vraag wat de deelnemers van de cartoon of strip vinden en wat het verband met het onderwerp (van de dag of van een thema) zou kunnen zijn.
- Vraag zo nodig door als de deelnemers een kort antwoord geven.
- Bedank tot slot de deelnemers voor hun associaties en geef kort aan waarom je deze cartoon of strip hebt gekozen.

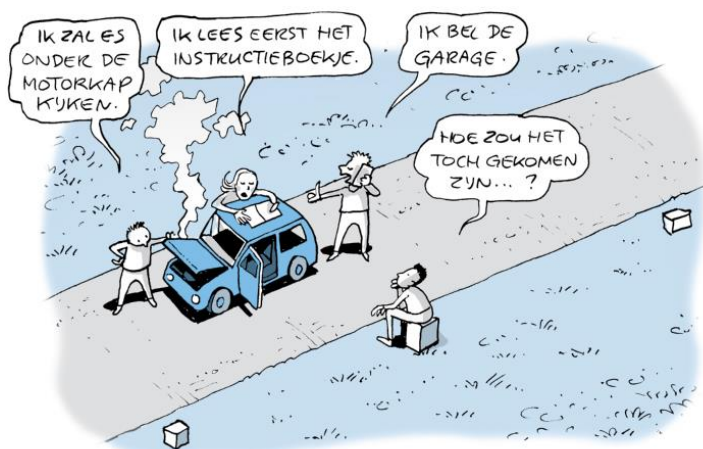

Aandachtspunten:

- Een beeld zegt meer dan duizend woorden. Een goed passende cartoon is dan ook een ijzersterke opening van de les of training.
- Cartoons kunnen ook gecombineerd worden met citaten

Voorbeeld:

Bij de workshop *ervaringsleren* voor trainers en docenten wordt gestart met de cartoon die hiernaast staat.

De vraag is 'In welke reactie herken jij je het meest?'. De deelnemers geven aan welke reactie zij het best passend vinden. Ook vertellen zij of hun reactie afhankelijk is van het onderwerp, bijvoorbeeld 'Ik heb niets met auto's, dus ik bel altijd de garage'.

4. Verhaal

Materiaal:

- Een toepasselijk verhaal.
- Eventueel afspeelapparatuur (laptop met beamer of smartboard)

Vorbereiding:

- Zoek, bijvoorbeeld op internet, een verhaal uit die een link heeft met het onderwerp. Bijvoorbeeld via <https://www.voorpositiviteit.nl/verhalen/>
- Er zijn ook diverse boeken met verhalen op de markt. Mijn favoriet is: 'Verhalen uit de onderstroom' van Beeldspraak.
- Bedenk bij het verhaal een startvraag, zodat je de interactie een beetje kunt kanaliseren.

Werkwijze:

- Introduceer deze werkvorm door te vertellen dat het verhaal bedoeld is om meteen actief aan de slag te gaan met het onderwerp.
- Lees het gekozen verhaal voor aan de deelnemers.
- Vraag wat de deelnemers van dit verhaal vinden en wat het verband met het onderwerp (van de dag of van een thema) zou kunnen zijn.
- Vraag zo nodig door als de deelnemers een kort antwoord geven.
- Bedank de deelnemers voor hun associaties en geef kort aan waarom je dit verhaal hebt gekozen.

Aandachtspunten:

- Er is een verschil tussen een verhaal vertellen en een verhaal voorlezen. In het laatste geval kun je beter de interpuncties gebruiken en gebruik je minder stopwoorden.
- Als je gebruik maakt van een presentatie is het fijn als je daar een ondersteunende foto laat zien, die past bij het verhaal, zonder dat het de associaties van de deelnemers stuurt.

Voorbeeld:

Bij een bijeenkomst over 'presenteren met power', start ik met het volgende verhaal uit Verhalen uit de onderstroom. Het verhaal heet 'De kikkers en de haan'.

"Een leerling vraagt aan zijn meester: 'Is het goed om veel te praten?' De meester geeft het volgende antwoord: 'Hoor de kikkers en luister naar de haan. De kikkers kwaken de hele dag en de hele nacht. Niemand luistert ernaar. De haan kraait 's morgens maar een keer of drie. Iedereen weet dan dat er weer een nieuwe dag is aangebroken. Het is dus belangrijk om op het juiste moment iets te zeggen'. De leerling knikt en doet er verder het zwijgen toe".

De startvraag was: 'Wat doen jullie bij een presentatie om de aandacht te krijgen?'. Hierop antwoordden de deelnemers met wat zij al in de praktijk gebruikten. Belangrijke informatie voor de rest van de trainingsdag.

5. Optische illusie

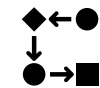
Materiaal:

- Een toepasselijke optische illusie
- Eventueel afspeelapparatuur (laptop met beamer of smartboard)

Vorbereiding:

- Zoek op internet, een optische illusie die een link heeft met het onderwerp.
- Er zijn ook diverse boeken of materialen met optische illusies op de markt. Mijn favoriet is: '50 optische illusies' met 50 kaarten van Usborne Publishers.
- Bedenk bij de illusie een startvraag, zodat je de interactie een beetje kunt kanaliseren.

Werkwijze:

- Introduceer deze werkvorm door te vertellen dat de optische illusie bedoeld is om meteen actief aan de slag te gaan met het onderwerp.
- Presenteer de optische illusie.
- Vraag wat de deelnemers van de optische illusie vinden en wat het verband met het onderwerp (van de dag of van een thema) zou kunnen zijn.
- Vraag zo nodig door als de deelnemers een kort antwoord geven.
- Bedank tot slot de deelnemers voor hun associaties en geef kort aan waarom je deze optische illusie hebt gekozen.

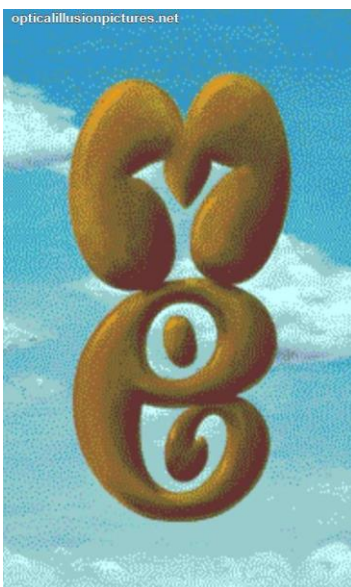

Aandachtspunten:

- Onderwerpen als 'Meten is weten', 'Creatief denken' of 'Observeren' lenen zich heel goed voor het gebruik van een optische illusie als activerende opening.
- Geef alle deelnemers de tijd om de optische illusie te ontrafelen, anders kunnen ze zich niet richten op de gegeven toelichting van de andere

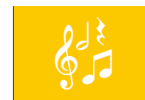

Voorbeeld:

Deze optische illusie gebruik ik bijvoorbeeld bij een training over *feedback geven*. Na de vraag wat de deelnemers hier zien is het belangrijk dat iedereen de woorden Me en You heeft gevonden. Wat deze woorden met feedbackgeven te maken hebben, is meestal vrij snel duidelijk. Doorvragen op welke feedback zij het laatst gekregen hebben en wat dit met hun gedaan heeft, levert soms verrassende verhalen op.

6. Gedicht

Materiaal:

- Een toepasselijk gedicht
- Eventueel afspeelapparatuur (laptop met beamer of smartboard)

Vorbereiding:

- Zoek een toepasselijk gedicht uit dat een link heeft met het onderwerp. Kijk bijvoorbeeld eens op <https://www.1001gedichten.nl/>
- Bedenk bij het gedicht een startvraag, zodat je de interactie een beetje kunt kanaliseren.

Werkwijze:

- Introduceer deze werkvorm door te vertellen dat het gedicht bedoeld is om meteen actief aan de slag te gaan met het onderwerp.
- Draag het gedicht voor.
- Vraag wat de deelnemers van dit gedicht vinden en wat het verband met het onderwerp (van de dag of van een thema) zou kunnen zijn.
- Vraag zo nodig door als de deelnemers een kort antwoord geven.
- Bedank de deelnemers voor hun associaties en geef kort aan waarom je voor dit gedicht hebt gekozen.

Aandachtspunten:

- Ook in een grote ruimte met een grote groep is de werkvorm mogelijk, maar dan wisselen de deelnemers de informatie uit met de deelnemers in de buurt.
- Leg een eigen verzameling aan voor dit doel.

Voorbeeld:

Het volgende gedicht (gebaseerd op een gedicht van Jac van der Klink) gebruik ik als start van een training *presentatievaardigheden*.

No Power. No Point

Ik stond daar, dokter
Ik zou die presentatie houden
voor de grote staf
Ik had het zó goed voorbereid
Daar kon het niet aan liggen

Ik stond daar met mijn presentatie,
Mooie dia's; en denk: wat moet ik nou
En plots is alles zwart, kolkend zwart

Ik voel alleen de klamheid van mijn shirt, mijn
huid
En ik voel mijn hart nog bonken, het wil eruit

Ik hoor als door een dikke, dichte deur
Geroezemoes en dan de echo van een
vraag: gaat het wel goed?
En ik heb maar één gedachte in mijn hoofd,
mijn lijf
Eén gedachte die de kracht krijgt van paniek:
Ik moet hier weg, ik moet eruit.
Ik ga dood als ik hier blijf!

Naar aanleiding van de startvraag 'Wie herkent dit gevoel?' wordt de angst om te presenteren meteen besproken en deels weggenomen omdat een goede presentatie echt wel te leren valt.

7. Loesje

Materiaal:

- Een of meer toepasselijke Loesjes
- Eventueel afspeelapparatuur (laptop met beamer of smartboard)

Vorbereiding:

- Zoek op internet <https://www.loesje.nl/posters/> een tot vier Loesjes uit die een link hebben met het onderwerp.
- Je kunt deze downloaden en vervolgens vergroten naar A4-formaat om op te hangen
- Je kunt ze ook als plaatje opslaan en in een presentatie plaatsen.
- Bedenk bij de Loesje een startvraag, zodat je de interactie een beetje kunt kanaliseren.

Werkwijze:

- Introduceer deze werkvorm door te vertellen dat de Loesje bedoeld is om meteen actief aan de slag te gaan met het onderwerp.
- Hang een A4-formaat print van een Loesje op de muur of presenteer deze
- Vraag wat de deelnemers van de Loesjes vinden en wat het verband met het onderwerp (van de dag of van een thema) zou kunnen zijn.
- Vraag door als de deelnemers een kort antwoord geven.
- Bedank tot slot de deelnemers voor hun associaties en geef kort aan waarom je voor deze Loesje(s) hebt gekozen.

Aandachtspunten:

- Ook in een grote ruimte met een grote groep is de werkvorm mogelijk, maar dan worden de Loesjes geprojecteerd en wisselen de deelnemers de informatie uit met de deelnemers in de buurt.

Voorbeeld:

Bij de workshop over *ijsbrekers* wordt gestart met de volgende drie Loesjes.

De docent vraagt de deelnemers wat het verband is tussen het onderwerp Ijsbrekers en de getoonde Loesjes. Daarna wordt doorgevraagd welke ervaringen de deelnemers ermee hebben. De deelnemers reageren meestal heel positief en creatief op de Loesjes en de toon voor de workshop is gezet: soms doen we 'rare' dingen, maar uit de nabespreking blijkt dat het meestal zo gek nog niet is.

8. Muziek

Materiaal:

- Een toepasselijke songtekst of muzieknummer
- Afspelapparatuur (laptop met beamer of smartboard met boxen)

Vorbereiding:

- Zoek een toepasselijk muzieknummer of songtekst met een link naar het onderwerp.
Muziekkeuze op basis van:
  - muzieksoort: country, jazz, klassiek enzovoort
  - artiest
  - titel van de song
  - tekst
  - tijd van het jaar: kerstliedje, sinterklaasliedje enzovoort
  - muziek bekend van reclame
- Bedenk bij de muziek een startvraag, zodat je de interactie een beetje kunt kanaliseren.

Werkwijze:

- Introduceer deze werkvorm door te vertellen dat de muziek bedoeld is om meteen actief aan de slag te gaan met het onderwerp.
- Laat een bestaand lied met een passende songtekst horen. Als dit bij je past, kun je ook zelf het lied zingen.
- Vraag wat de deelnemers van deze muziek vinden en wat het verband met het onderwerp (van de dag of van een thema) zou kunnen zijn.
- Vraag zo nodig door als de deelnemers een kort antwoord geven.
- Bedank de deelnemers voor hun associaties en geef kort aan waarom je voor deze muziek hebt gekozen.

Aandachtspunten:

- Ook in een grote ruimte met een grote groep is deze werkvorm mogelijk, maar dan wisselen de deelnemers de informatie uit met de deelnemers in de buurt.

Voorbeeld:

De training over *omgaan met lastig gedrag* starten we met het lied: 'Bloemen zijn rood' van Gerard Maasackers, o.a. te horen via <https://youtu.be/6V-JdHCNbW0>.

Bloemen zijn rood, jongeman
Blaadjes zijn groen
't Heeft geen enkele zin om 't anders te zien
Dus waarom zou je 't dan nog anders doen"

In de tekst wordt een jongetje aangesproken op het anders omgaan met een opdracht dan de juf in haar hoofd had. Dit geeft weerstand, die alleen met straf is om te zetten in het gewenste gedrag. Na een eerste reactie over hoe zielig dit is, komen er verhalen over deelnemers die weerstand vertonen en wat je daaraan kunt doen.

9. Statistiek

Materiaal:

- Toepasselijk statistisch materiaal, bijvoorbeeld een tabel, staafdiagram of lijndiagram.
- Afspeelapparatuur (laptop met beamer of smartboard).

Vorbereitung:

- Zoek toepasselijk statistisch materiaal uit dat een link heeft met het onderwerp.
- Bedenk bij de statistiek een startvraag, zodat je de interactie een beetje kunt kanaliseren.

Werkwijze:

- Introduceer deze werkvorm door te vertellen dat de statistiek bedoeld is om meteen actief aan de slag te gaan met het onderwerp.
- Presenteer de statistiek of teken de tabel of het diagram op het bord of een flap.
- Vraag wat de deelnemers van deze feiten vinden en of ze de gepresenteerde feiten herkennen uit hun eigen situatie.
- Vraag zo nodig door als de deelnemers een kort antwoord geven.

Aandachtspunten:

- Ook in een grote ruimte met een grote groep is de werkvorm mogelijk, maar dan wordt het materiaal geprojecteerd en wisselen de deelnemers de informatie uit met de deelnemers in de buurt.
- Statistiek kan heel motiverend werken bij onderwerpen waarbij de deelnemers denken: 'het valt wel mee!' of 'waarom zou ik mijn gedrag veranderen?'.

Voorbeeld:

De workshop *voorkomen van ongewenst gedrag* die ik gaf aan docenten van een basisschool, werd geopend met een dia met daarop het aantal meldingen van seksuele intimidatie, seksueel misbruik, psychisch geweld en fysiek geweld in het onderwijs. In de eerste tien minuten van de workshop werd meteen de problematiek van ongewenst gedrag duidelijk.

Deelnemers waren onder de indruk van hoe vaak de meldingen werden gedaan bij de vertrouwensinspecteurs bij de Inspectie van het onderwijs.

Totaal aantal meldingen bij de VI over de afgelopen drie schooljaren:

Tabel 1: Aantal VI meldingen² over alle onderwijssectoren over de periode 2015/2016 – 2017/2018

Meldingen schooljaar	Seksueel misbruik	Waarvan door met taken belaste personen	Seksuele intimidatie	Waarvan door met taken belaste personen	Psychisch geweld	Fysiek geweld	Discriminatie	Radicalisering	Overig	Totaal
2015/2016	102	48 (47,1%)	235	78 (33,3%)	979	569	28	5	44	1962
2016/2017	106	56 (52,8%)	247	95 (38,5%)	1044 (576 = 55,2% pesten)	554	28	3	78	2074
2017/2018	134	64 (47,8%)	203	99 (48,8%)	898 (497 = 55,3% pesten)	555	57	4	86	1937

10. Voorwerp

Materiaal:

- Toepasselijk voorwerp, dat niet iedereen kent

Vorbereiding:

- Zoek een toepasselijk voorwerp dat niet iedereen kent, bijvoorbeeld een voorwerp uit het verleden, een speelgoedvariant of een knuffel over het onderwerp.
- Bedenk bij het voorwerp een startvraag, zodat je de interactie een beetje kunt kanaliseren.
- Neem dit voorwerp mee naar de les of workshop en zet dit op tafel.

Werkwijze:

- Introduceer deze werkvorm door te vertellen dat het voorwerp bedoeld is om meteen actief aan de slag te gaan met het onderwerp.
- Laat het voorwerp zien of geef het voorwerp door in de groep.
- Vraag of de deelnemers het voorwerp herkennen en welke associaties het voorwerp oplevert.
- Vraag zo nodig door als de deelnemers een kort antwoord geven.

Aandachtspunten:

- Of het voorwerp geschikt is en welke antwoorden je krijgt, hangt erg af van de leeftijd van de doelgroep. Zo kan bij een les over ICT aan jongeren het laten zien van een grote floppydisk al veel vragen oproepen, terwijl anderen die zich nog goed kunnen herinneren.

Voorbeeld:

Bij een workshop over *brein en leren* neem ik vaak een enorme knuffel mee in de vorm van een hersencel. Nadat de knuffel herkend is als neuron, kan ik de voorkennis testen wat de benamingen zijn van de verschillende onderdelen. Door de knuffel door te geven kunnen de deelnemers ook even hun tastzin gebruiken waardoor meerdere zintuigen worden gebruikt. Dat past dan weer mooi bij het onderwerp.

